

Lausunto

31.03.2026

Asia: VN/10831/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Väliotsikot

Yleiset huomiot mietinnöstä ja siihen sisältyvistä ehdotuksista sekä ympäristörikosdirektiivin velvoitteiden täytäntöönpanosta

Uudistuksen taustalla on uuden ympäristörikosdirektiivin täytäntöönpano, mihin nähden lainuudistukset ovat välttämättömiä ja tarpeellisia. Ympäristönsuojelulliset ja ympäristörikosten ehkäisyä koskevat tavoitteet huomioon ottaen uudistuksia on pidettävä yleisesti ottaen kannatettavina.

Uudistukset toteutetaan pääosin blankorangaistussäätelynä, minkä ei koskaan tulisi olla ensisijainen tapa toteuttaa rikossäätelyä. Valittu säätelytapa tekee lain tosiasiallisen sisällön selvittämisestä erityisen työlästä sekä lain soveltajalle että niille, joiden lakia edellytetään noudattavan.

Kysymys on kaiken kaikkiaan laajasta ja lainkäyttäjälle vaativasta kokonaisuudesta. Rangaitussäätelyn tarkempi sisältö määräytyy pääasiassa viitattujen EU-säädösten perusteella. Lainuudistukset edellyttävät kaikkien lakia soveltavien viranomaisten koulutukseen panostamista.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota myös siihen, että ympäristörikokset saattavat olla usein laajoja kokonaisuuksia, jotka voivat tulla ilmi vasta vuosien päästä tapahtuneesta, joka entisestään hankaloittaa niiden käsittelyä. Riittävät resurssit asioiden käsittelyyn on varmistettava kaikille rikosprosessin toimijoille. Riittäväillä resursseilla voidaan varmistaa myös asioiden joutuisa käsittely tuomioistuinprosessissa.

Tuomariliitto korostaa jälleen yleisenä huomiona, että jatkuvat pistemäiset lainmuutokset erityisesti rikoslain piirissä tekevät lain soveltamisesta vaikeaa ja työlästä. Tuomioistuimet joutuvat

lisätehtävinä lähes kaikissa rikoslain alaisissa asiaryhmissä selvittämään käsillä olevan rikoslain säännöksen voimassaoloa ja ajallista ulottuvuutta käsillä olevaan asiaan ja lievemmän lain periaatteen soveltuvuutta. Edes vakiintunutta oikeuskäytäntöä ei aina ehdi muodostua ennen kuin uusia muutoksia jälleen esitetään ja voimaansaattetaan.

Huomiot syyteoikeuden vanhentumista koskevista ehdotuksista (rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentti)

Jäterikoksen vanhentumisaika on linjassa muun ohella ympäristön turmelemisen vanhentumisajan kanssa. Myös jäterikoksen mukainen menettely saattaa tulla ilmi vasta paljon myöhemmin, mikä puoltaa vastaavanlaista erityistä vanhentumisaikaa.

Huomiot rikoslain 9 luvun 5 §:ään ehdotettavista, yhteisösakon asteikkoa koskevista muutosehdotuksista sekä ehdotuksista pakoterikoksia koskevan yhteisösakon asteikon osalta (rikoslain 46 luvun 13 §)

Yhteisösakon asteikon korottaminen on huomattava. Ympäristörikokselle on tyypillistä hyödyn tavoittelu ympäristön kustannuksella. Tähän nähden asteikon korottaminen on perusteltu. Korotettu asteikko varmistaa sen, ettei ympäristörikoksella saatuja hyötyjä arvioida tavoittelutaviksi mahdollisesta yhteisösakosta huolimatta.

Toisaalta on otettava huomioon, että yhteisösakkoja tuomitaan tavanomaisesti erityisesti työturvallisuusrikoksissa. Tähän nähden asteikon korottaminen on hyvin huomattava, ja jatkovalmistelussa tulisikin arvioida enemmän lainmuutoksen suhdetta ja sen vaikutuksia myös muihin rikoksiin. Olisi toivottavaa, että esitöiden kanta tuodaan selvemmin esille sen suhteen, onko lainuudistuksella tarkoitus tavoitella yhteisösakkojen rahamääräisiä korotuksia myös esimerkiksi työturvallisuusrikoksissa verrattuna ennen lainuudistusta tuomittujen yhteisösakkojen rahamääriin.

Jotta yhteisösakon pelotevaikutus olisi tehokas, siinä on riittävästi otettava huomioon myös taloudelliselta asemaltaan erittäin vahvat yhteisöt. Tätä koskevat säännösehdotukset perustuvat olennaisilta osin uuteen ympäristörikosdirektiiviin, johon nähden sen toteuttamistapa on perusteltu. On kuitenkin todennäköistä, että varsinkin 2–4 momentit aiheuttavat oikeuskäytännössä erilaisia oikeudellisia tulkintaongelmia tai näytöllisiä ongelmia. Koulutuksen tarve on siten välttämätön.

Huomiot törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä ja terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskeviin pykäliin ehdotettavista muutoksista (rikoslain 15 luvun 10 § ja 34 a luvun 1 §) sekä niihin liittyvistä muutosehdotuksista (rikoslain 1 luvun 7 § ja 34 a luvun 15 §)

Ympäristön tuhoamisen lisääminen säännösten tunnusmerkistöihin on Tuomariliiton näkemyksen mukaan perusteltua.

Huomiot ympäristön turmelemista koskevaan pykälään (rikoslain 48 luvun 1 §) ehdotettavista muutoksista

- a) 1 momentti
- b) 2 momentti

c) 3 momentti

d) ehdotettava uusi 4 momentti

Pykälää on laajennettu huomattavasti ja se saa sisältönsä muualta lainsäädännöstä ja EU-oikeudesta. Pykälän soveltaminen edellyttää koulutusta kaikille rikosprosessin toimijoille. On myös mahdollista, että uusi lainsäädäntö voi lisätä oikeuskäytännössä tarvetta ennakkorat-kaisupyyntöjen tekemiselle EU:n tuomioistuimelle, joten tältäkin osin koulutuksen lisääminen on tarpeellista.

Lainvalmistelun kannalta keskeistä on säännöksissä ilmenevien käsitteiden sisällön kattava ja riittävän selkeä avaaminen.

Huomiot ympäristörikkomusta ja tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskeviin pykäliin (rikoslain 48 luvun 3 ja 4 §) ehdotettavista muutoksista

Kun kysymys on uusien rikostunnusmerkistöjen lisäämisestä, on tärkeää, että esitöissä tuodaan esille esimerkkejä, milloin rikos on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Näin esitys-luonnoksessa on tehtykin. Menettelytapojen moninaisuuden vuoksi lisäesimerkit voisivat kuitenkin olla hyödyllisiä.

Huomiot ehdotettavista uusista jäterikosta ja törkeää jäterikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 a ja 4 b §:t)

Jäterikoksen tunnusmerkistöistä ilmenevät menettelyt ovat useissa kohdissa melko samankaltaisia ympäristön turmelemisen kanssa, joskin jäterikos ei edellytä ympäristön vaarantamista. Pykälään onkin otettu toissijaisuuslauseke, joka osaltaan helpottanee tunnusmerkistöjen välisen suhteen arviointia. Koska ympäristörikosten tunnusmerkistöjä on täydennetty huomattavasti ja lisätty uusia rikostunnusmerkistöjä, rikostunnusmerkistöjen suhteita toisiinsa ja muutoinkin lainkonkurrenssikysymyksiä olisi yleisesti ottaen syytä tarkastella syvemmin. Tämä on olennaista varsinkin syyttämistyön kannalta, kun arvioidaan ensisijaista ja toissijaista rangaistusvaatimusta sekä mistä rikoksista voi syyttää ja tuomita erikseen. Esitöissä voisi tuoda myös esimerkinomaisesti esille, millaisia eri ympäristörikostunnusmerkistöjä sisältäviä kokonaisuuksia tai vaihtoehtoja ympäristörikosoikeudelliset tyyppitapaukset saattaisivat muodostaa lainuudistuksen myötä. Keskeistä olisi hahmottaa, mitkä tyyppitapaukset kuuluvat minkäkin tunnusmerkistöän alaan ja millaisissa tyyppitilanteissa saattaisi täytyä vaihtoehtoinen tunnusmerkistö ensisijaisen tunnusmerkistöän asemesta.

Huomiot ehdotettavista uusista ilmakehän heikentämistä ja törkeää ilmakehän heikentämistä koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 c ja 4 d §:t)

Keskeistä on säännöksissä ilmenevien käsitteiden sisällön kattava ja riittävän selkeä avaaminen sekä soveltamisesimerkkien esilletuominen.

Huomiot ehdotettavista uusista ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta ja törkeää ympäristöä vaarantavan tuotteen markkinoillesaattamisrikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 luvun uudet 4 e ja 4 f §:t)

Keskeistä on säännöksissä ilmenevien käsitteiden sisällön kattava ja riittävän selkeä avaaminen sekä soveltamisesimerkkien esilletuominen.

Huomiot ehdotettavasta uudesta vieraslajirikosta koskevasta rangaistussäännöksestä (rikoslain 48 luvun uusi 4 g §)

Keskeistä on säännöksissä ilmenevien käsitteiden sisällön kattava ja riittävän selkeä avaaminen sekä soveltamisesimerkkien esilletuominen. Lisäksi kyseisen rangaistussäännöksen osalta huomio kiinnittyy kolmen vuoden enimmäisrangaistukseen, joka on poikkeus rikoslain vakiintuneeseen systematiikkaan. Tuomariliitto huomauttaa, että tällaiset poikkeukset ovat omiaan sekoittamaan rikoslain sisäistä järjestelmää silloinkin kun ne ovat perusteltuja. Siksi poikkeuksia tulisi välttää.

Huomiot luonnonsuojelurikosta koskevaan pykälään (rikoslain 48 luvun 5 §) ehdotettavista muutoksista

Pykälään lisätään myytäväksi tarjoamista koskeva uusi tekotapa, jonka osalta on todettu, että myös yritys säädetään rangaistavaksi, vaikka direktiivi ei tätä edellytä. Yritysteelle edenneen teon toteennäyttämiseen saattaa liittyä myytäväksi tarjoamisen kohdalla näyttöongelmia yritysteeseen ylittämisen suhteen.

Huomiot ehdotettavasta uudesta ympäristön tuhoamista koskevasta rangaistussäännöksestä (rikoslain 48 luvun uusi 5 b §)

Säännöksessä edellytetään, että huomattavan vahingon tulisi olla peruuttamatonta tai pitkäkestoista ja laajalle levinnyttä. Pitkäkestoisuudella tarkoitetaan ennemmin vuosikymmenissä kuin vuosissa mitattavaa ajanjaksoa. Seuraustunnusmerkki, joka toteutuu vuosikymmenissä, on näytöllisesti ainakin joissain tilanteissa haastava ja aina jossain määrin epävarma. Epäselväksi jää, mikä merkitys olisi esimerkiksi sillä, että vastaaja voisi mahdollisesti, resurssiensa niin salliessa, poistaa vahinkonsa vaikutuksia tai myöhemmin jopa ennallistaa tuhotuksi määritellyn alueen. Tietenkin mahdollisuus sekä pyrkimys alueen ennallistamiseen olisi varmasti ympäristönäkökulmasta erittäin toivottavaa. Tämän mahdollisuuden vaikutuksia teon rikosoikeudelliseen arviointiin tai rangaistuksen mittaamiseen olisi arvioitava.

Lisäksi edellytetään, että vahinko kattaisi ulottuvuudeltaan laajan alueen. Tätä ei ole kuitenkaan millään tavalla määritelty esitöissä. Onko esimerkiksi yksi Natura 2000 -verkostoon sisältyvä alue aina kokonaisuudessaan laaja, vai onko alueita joissain tapauksissa oltava useampia vai täyttääkö jo osa jostakin Natura-alueesta laajan alueen määritelmä. Tähän olisi otettava hallituksen esityksessä kanta.

Huomiot ulkomaiselta alukselta talousvyöhykkeellä tehtyä ympäristörikosta koskevaan pykälään ehdotettavista muutoksista (rikoslain 48 luvun 10 §)

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot rikoslain 48 ja 48 a lukuun ehdotettavista uusista soveltamisalasäännöksistä, jotka koskevat tietyissä tilanteissa luvan nojalla toimimisen rinnastamista ilman lupaa toimimiseen (rikoslain 48 luvun 7 a § ja 48 a luvun 4 b §)

Säännöksessä säädetään rangaistukseksi menettely, jossa lupaviranomaista on esimerkiksi lahjottu varmuuden vuoksi luvan varmistamiseksi, vaikka lupa olisi myönnetty myös ilman lahjontaa. Tällöin luvanvarainen toiminta voi olla rangaistavaa. Tämä on osin vastaajan näkökulmasta ennakoimatonta. Käytännössä rangaistava menettely olisi ilmeisesti jo lahjuksen antaminen. Tämä

rangaistuskohta näyttäisi soveltuvan ennemmin 16 lukuun, jossa säädetään rikoksista viranomaisia vastaan. Hallituksen esityksestä olisi ilmevä, miten lainkohta suhtautuu mainitun luvun 13 §:ssä säädettyyn lahjuksen antamiseen.

Huomiot ehdotettavista uusista metsäkatorikosta ja törkeää metsäkatorikosta koskevista rangaistussäännöksistä (rikoslain 48 a luvun uudet 3 c ja 3 d §:t) sekä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan rikoslain 48 a luvun 6 a §:ään ehdotettavista muutoksista

Säännöksessä on asetettu perustellusti syyttäjän velvollisuudeksi osoittaa, että kysymyksessä olevaa markkinoille saatettua tuotetta ei ole tuotettu tuotantomaa lainsäädännön mukaisesti. Asetuksessa on lueteltu seikkaperäisesti se laaja normien joukko, jota kohdassa tarkoitetaan. Viime kädessä tuomioistuimen on arvioitava, onko tullut riittävästi näytetyksi, että tuotantomaa lainsäädäntöä on rikottu.

Tältä osin on järjestettävä koulutusta ja toivottavaa on, että hallituksen esityksessä otettaisiin kantaa siihen, mitä todistelulta on edellytettävä. Käytännössä syyttäjän lienee tarkoituksenmukaista hankkia asiantuntijalausunto. Jäsenmaiden lainsäädännössä on paljon vaihtelua ja on oletettavaa, että vaihtelu ei ole vähäisintä ympäristöoikeudessa tai lupamenettelyissä.

Törkeän metsäkatorikoksen osalta on todettu, että yksiselitteistä arvoa huomattavan hyödyn määrästä ei ole mahdollista antaa. Tämän osalta Tuomariliitto toteaa, että euromääräinen raja on asetettu korkeimman oikeuden ennakkoratkaisukäytännössä useiden sellaisten rikosnimikkeiden kohdalla, joissa taloudelliselta hyödyt edellytetään esimerkiksi huomattavuutta. Lainkohdassa viitataan talousrikoksiin, vaikka hyödyn määrästä ei anneta arviota. Tuomariliitto toteaa, että on syytä ottaa kantaa euromääräiseen alarajaan tai vähintään asettaa jokin haarukka alarajalle.

Lisäksi on mainittu, että elinkeinotoiminnassa tavoitellaan aina taloudellista hyötyä, ja toisaalta on viitattu siihen, että huomattavan määrän arvioinnissa annettaisiin merkitystä sille, että kyse voi olla erilaisista toimijoista, kuten yksityishenkilöistä tai taloudelliselta kantokyvyltään suurista yrityksistä (s. 361). Epäselväksi jää, mitä säännöksen perusteluilla tarkoitetaan. Selvä on, ettei huomattavan hyödyn määrän arviointi voi olla tapauskohtainen tai perustua tekijän varallisuusasemaan.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun osalta Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot pakkokeinolakiin ja poliisilakiin ehdotettavista muutoksista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot kansalaisuuslakiin, rajavartiolaitoslakiin ja Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot hankintalakiin ja erityisalojen hankintalakiin ehdotettavista muutoksista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot rikosrekisterilakiin ehdotettavista muutoksista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot merenkulun ympäristönsuojelulakiin ehdotettavista muutoksista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot luonnonsuojelulakiin ehdotettavista muutoksista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot Suomen talousvyöhykkeestä annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta annettuun lakiin ehdot

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot EU:n metsäkatoasetuksen velvoitteiden valvonnasta ja seuraamuksista annettuun lakiin ehdotettavista muutoksista

Lakiin EU:n metsäkatoasetuksen velvoitteiden valvonnasta ja seuraamuksista on esitetty pykälää 26 c §, jossa tuomioistuimelle asetetaan velvollisuus ilmoittaa komissiolle metsäkatorikosta ja törkeää metsäkatorikosta koskevista oikeushenkilöiden lainvoimaisista tuomioista.

Pykälästä ilmenee, että komissio julkaisee verkkosivuiltaan luettelon tuomioista ja tämä luettelo sisältää muun ohelle yhteenvedon toimista, joiden osalta oikeushenkilön katsottiin rikkoneen metsäkatoasetusta. Ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen tulee näin ollen edellyttämään, että komissiolle toimitetaan esimerkiksi syyksi luetun menettelyn kuvaus.

Kohdassa mainitut rikokset tulevat olemaan todennäköisesti harvinaisia. Pääasiassa tuomioistuinten ilmoitukset lähtevät nykyään AIPA-järjestelmästä. Ehdotettu säännös tarkoittaa erilisvelvoitetta laatia tiedotteen omainen asiakirja ja mahdollisesti käännettää se. Ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi olisi suotavaa, että kohdassa säädetyt ilmoitukset toteutettaisiin keskitetysti kansallisen toimijan, kuten Oikeusrekisterikeskuksen, kautta, ja ne automatisoitaisiin AIPA-järjestelmässä. Jos käännöksiä tarvittaisiin, tulisi ilmoitusten mennä esimerkiksi oikeusministeriön EU-asioita käsittelevän osaston kautta komissiolle.

Huomiot muista ehdotettavista lainsäädäntömuutoksista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot ympäristörikosdirektiivin säännöksistä, joiden ei mietinnössä katsota edellyttävän lainsäädäntömuutoksia

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot ehdotusten pääasiallisten vaikutusten tarkastelusta

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot muita toteuttamisvaihtoehtoja koskevasta arvioinnista

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Huomiot suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevasta jaksosta

Tuomariliitolla ei ole lausuttavaa.

Muut huomiot

Ympäristörikosdirektiivin velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi ehdotettavat muutokset rikoslakiin merkitsevät nykyistä laajempaa rikosoikeudellista vastuuta aineellisen ympäristölainsäädännön vastaisesta menettelystä sekä joidenkin tällaisten rikosten rangaistussääntelyn merkittävää ankaroitumista. Tämä kehitys on ollut ennakoitavissa ja tarkoituksena on vahvistaa sekä laajentaa perustuslaissa vahvistettua jokaisen oikeutta ympäristöön (20 §) sekä oikeutta elämään (7 §).

Ottaen huomioon lakien tekninen luonne, ja se että lait edellyttävät joiltain osin laajaa ja syvällistä tuntemusta ympäristönsuojelullisista seikoista ja asiantuntemusta talouden eri sektoreilta, tulee uusi lainsäädäntö edellyttämään koulutusta paitsi valvontaviranomaisille ja poliiseille, myös syyttäjille ja tuomareille. Tämä on myös edellytys sille, että EU:n ympäristölainsäädännön tavoitteet saavutetaan.

Ympäristörikokset ovat tällä hetkellä tuomioistuimissa harvinaisia, mutta niiden määrä oletettavasti lisääntyy varsinkin, jos valvontaviranomaisten, poliisin ja syyttäjien resurssit turvataan asianmukaisesti. Jutturyhmänä ympäristörikokset ovat jo yksin teonkuvauksiltaan yleisemmin käsiteltäviä rikoksia haastavampia ja monimutkaisempia käsitellä.

Näin ollen juttumäärien kasvua on seurattava ja, jotta lainsäädännön perustellut tavoitteet voidaan saavuttaa, on tuomioistuinten resursseja vastaavasti lisättävä. Monimutkaisien, usein pitkällä aikavälillä tapahtuneen ympäristörikoksen käsittely sitoo tuomioistuimen resurssin pitkäksi ajaksi, jolloin lisämäärärahaa tulisi olla mahdollista myöntää tuomioistuimen muun toiminnan ruuhkautumisen välttämiseksi.

Helminen Johanna
Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry